

## บทที่ ๔

### แนวทางการพัฒนางานพระธรรมทูตในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

ในบทนี้จะศึกษาแนวทางการพัฒนางานพระธรรมทูตในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ จากปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงานพระธรรมทูตในจังหวัดสุรินทร์ดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดแนวทางในการศึกษาค้นคว้าไว้ ๓ ประเด็นดังนี้ ๑) การศึกษาจากเอกสาร ๒) การสัมภาษณ์ ๓) การแจกแบบสอบถาม เพื่อหาคำตอบในตามลำดับดังต่อไปนี้

#### ๔.๑ แนวทางการพัฒนางานพระธรรมทูตในจังหวัดสุรินทร์

การศึกษาวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบตามหัวข้อเรื่องและวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น นั้น ประกอบด้วยวิธีการ ศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถามซึ่งปรากฏผล การศึกษาตามภารกิจหลัก ๗ ด้านดังนี้ ๑) ด้านการอบรม ๒) ด้านการบริหาร ๓) ด้านสาธารณ สงเคราะห์ ๔) ด้านการแสดงธรรมทางสถานีวิทยุ ๕) ด้านกิจกรรมประเพณี ๖) ด้านวิปัสสนา กรรมฐาน ๗) ด้านบรรพชาดังต่อไปนี้

##### ๔.๑.๑ การพัฒนาด้านการอบรม

การพัฒนาด้านการอบรมในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต นับว่าเป็นภารกิจ ที่สำคัญอย่างยิ่งที่การที่จะทำพระพุทธานุศาสน์เผยแผ่ออกไปอย่างกว้างขวางและตั้งอยู่มั่นคง ในงาน การเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูตประสบปัญหาและอุปสรรคดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งผู้วิจัยได้ ประมวลแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง คือ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถามตามลำดับดังนี้

##### ๑) จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากพระไตรปิฎก เอกสารทาง วิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคภารกิจด้านการ อบรม มีดังนี้ ด้านการนำนักเรียนแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พระธรรมทูตควรอธิบายให้นักเรียนเห็น ความสำคัญของความเป็นพุทธมามกะ นำประกอบกิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะเสมอ กิจกรรมใน การแสดงตนเป็นพุทธมามกะมีความเหมาะสม สถานที่ในการจัดกิจกรรมนำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีความเหมาะสม และให้นักเรียนแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้ถูกต้อง ด้านการแสดงธรรม พระธรรม ทูตควรนำเสนอธรรมะให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงตามเหตุการณ์ปัจจุบัน พระธรรมทูตควรเตรียม ตัวในการที่จะนำธรรมะไปแสดงในแต่ละครั้ง เลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมในการแสดงธรรม แบ่งเวลา ในการแสดงธรรมให้เหมาะสม พระธรรมทูตควรมีการประเมินผลก่อนและหลังการแสดงธรรม และ บันทึกผลการปฏิบัติงานทุกครั้งเสมอไป ด้านการนำฝึกสมาธิ ควรมีการนำฝึกสมาธิทุกครั้งในการ ปฏิบัติงานของพระธรรมทูต เมื่อนั่งสมาธิเสร็จแล้วควรมีการนำแผ่เมตตา ใช้เวลาในการนำฝึกสมาธิให้ เหมาะสม มีการบรรยายประกอบการนั่งสมาธิ ก่อนการฝึกสมาธิทุกครั้งควรมีการกล่าวคำสมาทาน

พระกรรมฐานและแนะนำวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการนำฝึกสมาธิทุกครั้ง ด้านการสนับสนุนและมีร่วมร่วมพัฒนาโรงเรียน พระธรรมทูตควรแนะนำชักชวนให้บุคคลภายนอกมาร่วมสนับสนุนงานของโรงเรียน พระธรรมทูตมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนและโรงเรียน ร่วมกิจกรรมอื่น ๆ ที่โรงเรียนได้จัดขึ้นอยู่เสมอ และควรมอบอุปกรณ์ทางการศึกษาให้นักเรียนและโรงเรียนด้วย<sup>๑</sup> อีกประเด็นหนึ่งก็คือซึ่งถือว่าสำคัญที่สุดซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคคือ การอบรมพระธรรมทูตที่วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พระธรรมทูตควรเข้ารับการอบรมเพื่อซักซ้อมความเข้าใจและให้มีเทคนิคในการอบรมบรรยาย พระธรรมทูตจะกำหนดระยะเวลาและสถานที่ในการออกปฏิบัติงานก่อน แล้วก็ออกปฏิบัติงานเป็นคณะตามตารางอบรม เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานแล้วก็รายงานกิจกรรมให้พระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการทราบ หลังจากสิ้นสุดการจาริกปฏิบัติงานแล้วก็ต้องรายงานผลการปฏิบัติงานต่อพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ นอกจากนี้แล้ว ควรนำเอาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมมาผสมผสานกับหลักวิทยาศาสตร์ทั่วไป คือ นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรศัพท์ เทป วีดีโอ หนังสือ สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อสารมวลชนอื่นๆ เข้ามาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่<sup>๒</sup>

## ๒) จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ รูป

การอบรมศีลธรรมนักเรียนในสถาบันการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา การอบรมประชาชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ และการอบรมผู้ต้องขัง นับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งของพระธรรมทูตในการที่ออกเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า แนวทางการพัฒนางานพระธรรมทูต จากการสัมภาษณ์ มีดังนี้

๑) พระธรรมโมลี ให้ทัศนะว่า แนวทางการพัฒนา คือ จัดตั้งโรงเรียนฝึกพระธรรมทูต พัฒนาวิชาการความรู้ความสามารถด้านการแสดงธรรมของพระธรรมทูต การอบรมศีลธรรมประชาชนหมู่บ้านต่าง ๆ แนวทางพัฒนา คือ พระธรรมทูตต้องมีความรู้ความสามารถในการแสดงธรรม ด้านการอบรมผู้ต้องขัง เรื่องที่จะแสดงจะต้องไม่ให้กระทบกระเทือนจิตใจผู้ต้องขัง<sup>๓</sup>

๒) พระมหาเจริญสุข คุณวีโร ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรคัดเลือกพระธรรมทูตที่มีความเชี่ยวชาญไปสอนหรือฝึกอบรมเด็กทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา การแสดงธรรมไม่นานเกินไปและมีนิทานสอดแทรก ควรมีกิจกรรมเสริม ส่วนการอบรมศีลธรรมประชาชนหมู่บ้านต่างๆ แนวทางการพัฒนา คือ พระธรรมทูตต้องผ่านการอบรม เป็นพระที่บวชมาแล้วไม่น้อยกว่า ๕

<sup>๑</sup> พระครูปริยัติสีมารณ์, การศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตตามทัศนะของผู้บริหารและครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๑, หน้า ๑๒๐-๑๒๓.

<sup>๒</sup> พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโณ), “ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖)

<sup>๓</sup> พระธรรมโมลี, เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์, ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

พรรษา มีการประสานงานกับผู้นำชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ และแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ถึงการปฏิบัติงานพระธรรมทูต<sup>๔</sup>

๓) พระครูพิทักษ์สังฆกิจ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ก่อนการออกปฏิบัติงานทุกครั้ง ควรขอความร่วมมือจากคณะครูผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชนต่าง ๆ มีหนังสือแจ้งพร้อมกำหนดการส่วนการอบรมผู้ต้องขัง ควรหาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้ต้องขัง<sup>๕</sup>

๔) พระครูจันทปัญญาภรณ์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรทำหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ใหญ่บ้าน หรือเจ้าอาวาส แจ้งความประสงค์ของการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ด้านการอบรมผู้ต้องขัง ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการอบรมกลุ่มผู้ต้องขังเรือนจำ (กลุ่มที่รอฟันโทษ หรือควบคุมความประพฤติ) ใช้หลักสูตร ชัดเกลานิยายใหม่ ให้ลด ละ เลิกยาเสพติด ให้เห็นคุณค่าทางศาสนา ใช้ศาสนาเป็นที่พึ่ง<sup>๖</sup>

๕) พระครูกัลยาณธรรมโฆษ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรวางพื้นฐานด้านศาสนพิธี เช่น การกราบ การไหว้ ให้มีความพร้อมเพียงกันทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ด้านการอบรมประชาชนหมู่บ้านต่าง ๆ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรหาทักษะและเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ<sup>๗</sup>

๖) พระครูธรรมรัตนนิวิฐ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรหาเทคนิคใหม่ ๆ มาแทนการเทศน์ด้วยปากเปล่า การอบรมประชาชนหมู่บ้านต่าง ๆ พระธรรมทูตจะต้องหาเวลาที่เหมาะสมในการแสดงธรรม การอบรมผู้ต้องขัง แนวทางการพัฒนา คือ เทศน์อบรมพุทธศาสนิกชนที่ยังไม่เคยถูกขังในห้องโทษ ไม่ให้กระทำความผิด ที่จะต้องรับโทษในเรือนจำ<sup>๘</sup>

๗) พระครูโพธิธรรมาภินันท์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ก่อนออกปฏิบัติงานควรประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชนถึงความพร้อมต่าง ๆ ก่อน<sup>๙</sup>

๘) พระครูธรรมรัตนภิรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรมีการประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก่อน และขอความร่วมมือ<sup>๑๐</sup>

๙) พระครูโสภิตโชติธรรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรหาทางออกให้กับปัญหาต่างๆ เช่น นักเรียนที่มาฟังการแสดงธรรมก็ควรมีคะแนนสะสมให้ จึงจะไม่มีการบังคับเกิดขึ้น ส่วนการอบรมศีลธรรมประชาชนหมู่บ้านต่าง ๆ นั้น ต้องประสานความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน ให้ความร่วมมือในการออกปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในทุก ๆ จุดที่พระธรรมทูตไปบรรยายธรรม เมื่อมีผู้ฟังมากขึ้น พระธรรมทูตก็มีกำลังในการออกปฏิบัติงาน<sup>๑๑</sup>

<sup>๔</sup> พระมหาเจริญสุข คุณวีโร,เจ้าคณะศีขรภูมิ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕</sup> พระครูพิทักษ์สังฆกิจ,เจ้าคณะอำเภอสังขะ, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๖</sup> พระครูจันทปัญญาภรณ์,เจ้าคณะอำเภอศรีณรงค์, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗</sup> พระครูกัลยาณธรรมโฆษ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๘</sup> พระครูธรรมรัตนนิวิฐ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๙</sup> พระครูโพธิธรรมาภินันท์,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๐</sup> พระครูธรรมรัตนภิรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๑</sup> พระครูโสภิตโชติธรรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

### ๓) จากการใช้แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถาม เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕ จากแบบสอบถามทั้งหมด ๘๖ ฉบับ ที่แจกและสามารถเก็บรวบรวมได้ ๗๖ ฉบับ คิดเป็น ๘๘.๓๗ เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

พระธรรมทูตมีความพึงพอใจในภารกิจด้านการอบรมศีลธรรมนักเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ประชาชนทั่วไป โดยรวมอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ อบรมผู้ต้องขังที่เรือนจำสุรินทร์ ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าพระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการอบรมศีลธรรม สอดคล้องกับทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการอบรมก็เพื่อให้เกิดปัญญา ๓ ประการ คือ ๑) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง (ศึกษา) ๒) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด ๓) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรมจิต ที่ว่าสอนให้คิดเป็น ทำเป็น เป็นการประยุกต์สอนให้รู้จักคิดอย่างฉลาดและมีคุณธรรม เป็นต้น<sup>๑๒</sup> ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงกระบวนการที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดปัญญาไว้ ๘ แนวทาง กล่าวคือ ๑) ปุพโยค หมายถึง การสั่งสมมามาก่อน ซึ่งนับรวมไปถึงบุญบารมีที่ได้เคยสั่งสมมาในอดีตชาติด้วย ๒) พาหุ สัจจะ หมายถึง การศึกษาเล่าเรียน สั่งสมประสบการณ์ในปัจจุบัน ทำให้มีสติปัญญาสามารถมองโลก มองเหตุการณ์ได้ทะลุปรุโปร่ง เข้าใจเหตุเข้าใจผลของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความรู้กว้างขวาง ไม่คับแคบ ๓) เทศ ภาษา หมายถึง ความสามารถในการใช้ภาษา เพราะภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความจริงต่าง ๆ ของโลก ผู้ที่เข้าใจภาษาต่าง ๆ ได้ดี ย่อมช่วยส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ดีขึ้นตามลำดับ ๔) อาคม หมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ๕) ปริปัญญา หมายถึง การสอบถามจากผู้มีความรู้หรือมีประสบการณ์ ๖) อธิคม หมายถึง เข้าถึงธรรม เข้าใจ หรือบรรลุธรรมด้วยตัวของเราเอง เป็นประสบการณ์ตรงไม่ต้องอาศัยผู้อื่นบอกกล่าว ๗) ครุสนันนีสย หมายถึง การอาศัยครูบาอาจารย์ชี้แนะแนวทางให้ ๘) มิตรสมบัติ หมายถึง การอาศัยกัลยาณมิตรคอยเกื้อกูล<sup>๑๓</sup>

จะเห็นได้ว่า ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านได้แจกแจงเรื่องของปัญญาได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ใดก็ตาม ปัญหายู่งตรงที่ว่า ท่านจะเข้าใจได้ครบถ้วนกระบวนการตามนี้หรือไม่ต่างหาก

สรุปผลการศึกษา ๓ แหล่งข้อมูล คือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถาม แนวทางการพัฒนา มีดังนี้

๑. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การอบรมที่ทำให้เกิดปัญญา มี ๓ ประการ คือ (๑) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง(ศึกษา) (๒) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด (๓) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรมจิต ที่ว่าสอนให้คิดเป็น ทำเป็น เป็นการประยุกต์สอนให้รู้จักคิดอย่างฉลาดและมีคุณธรรม

๒) การสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนา คือ ควรจัดตั้งโรงเรียนฝึกพระธรรมทูต เพื่อพัฒนาด้านวิชาการ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และเทคนิคของพระธรรมทูตก่อนออกปฏิบัติงาน หา

<sup>๑๒</sup> ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

<sup>๑๓</sup> อภิ.ว.๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

เทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประกอบการบรรยาย และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้บริหาร โรงเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ

๓) การแจกแบบสอบถาม ผลของความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตด้านการอบรมอยู่ในระดับมาก มากที่สุด และปานกลางซึ่งไม่สอดคล้องหรือเป็นไปได้ในทิศทางเดียวกัน

#### ๔.๑.๒ การพัฒนาการบริหาร

ภารกิจด้านการบริหารของพระธรรมทูต นับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การบริหารองค์กรพระธรรมทูตก้าวไปข้างหน้า การบริหาร การวางแผน การจัดประชุม กานเตรียมงานต่างๆ ขึ้นอยู่กับการบริหารงาน ในงานการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูตประสบปัญหาและอุปสรรคดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง คือ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถามตามลำดับดังนี้

##### ๑) จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคภารกิจด้านการบริหาร มีดังนี้ การบริหารงานพระธรรมทูตที่ดีเพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรยึดหลักการบริหาร ๔ อย่าง คือ ๑) บริหารคน ใช้คนที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน ๒) บริหารงาน เมื่อได้รับงานแล้ว ต้องวางแผนงาน เตรียมงาน ปฏิบัติงาน ตรวจสอบงาน รายงาน ส่งงาน และเก็บงาน ๓) บริหารเวลา ต้องระบุนวัน เวลา เริ่มและเสร็จ ๔) บริหารวัตถุสิ่งของ วัตถุสิ่งของที่พุทธบริษัทนำมาถวาย ต้องใช้ให้คุ้มค่าและมีประโยชน์มากที่สุด<sup>๑๔</sup> นอกจากนี้แล้วต้องมีหลักการ ๕ ประการที่ใช้ประกอบในการวางแผนงานด้วย คือ ๑) ประโยชน์ คือ ต้องคิดถึงประโยชน์ก่อนว่า สิ่งที่ทำนั้นมีประโยชน์หรือไม่ ๒) ประหยัด คือ ต้องใช้ทรัพยากรของพระพุทธศาสนาด้วยความสำนึก ระมัดระวังไม่ให้ฟุ่มเฟือย ๓) ประเพณี คือ จะต้องไม่ขัดกับธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ๔) ประสิทธิภาพ คือ สิ่งของ บุคคล นโยบาย ต้องปรับให้มีประสิทธิภาพตามแผน<sup>๑๕</sup>

##### ๒) จากการศึกษาสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ รูป

การบริหารงานพระธรรมทูตนั้นนับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญที่จะทำให้องค์กรพระธรรมทูตทั้งในฝ่ายบริหารและฝ่ายปฏิบัติดำเนินไปได้ ในที่นี้ได้้นำประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ถึงแนวทางการพัฒนา ดังต่อไปนี้

<sup>๑๔</sup> พระมหาปราโมทย์ มhaviriy (ปีกรม), “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชารัตนรังสี (วีรยุทธ์ วีรยุทธ) ในฐานะพระธรรมทูตไทยประจำประเทศอินเดีย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘)

<sup>๑๕</sup> พระมหาสนั่น อุดมสมฺมโน (ประเสริฐ), กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ, หน้า ๖๕.

๑) พระธรรมโมลี ให้แนวทางการพัฒนาว่า ผู้บริหารพระธรรมทูตต้องมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้านเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับสังคม ส่วนการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อสำนักงานพระพุทธศาสนา นั้น พระธรรมทูตควรรายงานตามความเป็นจริง อันไหนไม่ได้ทำก็ไม่สมควรที่จะรายงาน<sup>๑๖</sup>

๒) พระมหาเจริญสุข คุณวีโร ให้แนวทางการพัฒนาว่า ปฏิบัติงานทุกครั้งควรถ่ายภาพเก็บไว้เป็นหลักฐาน เพื่อตรวจสอบ<sup>๑๗</sup>

๓) พระครูพิทักษ์สังฆกิจ ให้แนวทางการพัฒนาว่า พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติควรทำตามมติในที่ประชุมตามที่ได้ตกลงกันไว้<sup>๑๘</sup>

๔) พระครูจันทปัญญาภรณ์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติควรทำตามมติในที่ประชุมและที่ฝ่ายบริหารมอบหมายงานให้ ส่วนการรายงานผลนั้น ควรรายงานเป็นระยะตามแผนที่ได้วางเอาไว้<sup>๑๙</sup>

๕) พระครูกัลยาณธรรมโฆษ ให้แนวทางการพัฒนาว่า พระธรรมทูตระดับอำเภอ ระดับจังหวัดควรออกตรวจเยี่ยมให้ขวัญและกำลังใจพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ส่วนการรายงานผลนั้น การรายงานผลควรให้เป็นประเด็นที่สำคัญ ๆ และควรมีภาพถ่ายประกอบควรส่งรายงานผลในรูปแบบของอีเมลล์<sup>๒๐</sup>

๖) พระครูธรรมรัตน์วิฐ ให้แนวทางการพัฒนาว่า พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติควรลงพื้นที่ตามมติในที่ประชุมได้มอบหมาย และปฏิบัติให้ครบทุกพื้นที่<sup>๒๑</sup>

๗) พระครูโพธิธรรมาภินันท์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า การประชุมงานพระธรรมทูตทุกครั้ง ควรมีเลขาคัดบันทึกเหตุการณ์ หรือปัญหาการปฏิบัติงานในปีที่ผ่านมา ๆ มา<sup>๒๒</sup>

๘) พระครูธรรมรัตน์ภิรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติไม่ควรที่จะเป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เลขาคณะตำบล ควรลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง ไม่ใช่แค่เพียงจัดทำหลักฐานเท็จเท่านั้นเพื่อรายงานรับคำตอบแทน<sup>๒๓</sup>

๙) พระครูโสภิตโชติธรรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ไม่ควรให้พระธรรมทูตที่ไม่ผ่านการอบรมลงพื้นที่ปฏิบัติงาน<sup>๒๔</sup>

<sup>๑๖</sup> พระธรรมโมลี, เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์, ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๗</sup> พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๘</sup> พระครูพิทักษ์สังฆกิจ, เจ้าคณะอำเภอสังขะ, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๙</sup> พระครูจันทปัญญาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอศรีณรงค์, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๒๐</sup> พระครูกัลยาณธรรมโฆษ, พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๒๑</sup> พระครูธรรมรัตน์วิฐ, พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๒๒</sup> พระครูโพธิธรรมาภินันท์, พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๒๓</sup> พระครูธรรมรัตน์ภิรม, พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๒๔</sup> พระครูโสภิตโชติธรรม, พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

### ๓) จากการใช้แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถาม เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕ จากแบบสอบถามทั้งหมด ๘๖ ฉบับ ที่แจกและสามารถเก็บรวบรวมได้ ๗๖ ฉบับ คิดเป็น ๘๘.๓๗ เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

พระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการจัดประชุมวางแผนปฏิบัติงานพระธรรมทูต และการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อสำนักงานพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าพระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการบริหารงาน สอดคล้องกับการบริหารที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ในเรื่องพุทธวิธีบริหาร<sup>๒๕</sup> สรุปความได้ว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว เมื่อจะประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักของประชาชน พระองค์ใช้หลักการบริหาร ที่เรียกว่า พุทธวิธีบริหาร มี ๕ ข้อ คือ ๑) พุทธวิธีในการวางแผน เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วทรงแสดงธรรมจนกระทั่งมีพระสาวก พระองค์ก็ทรงวางแผนเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยส่งพระสาวกไปตามที่ต่างๆ ให้ไปแยกกัน ส่วนพระองค์เสด็จไปพระองค์เดียวที่แคว้นมคธ ในการวางแผนประกาศพระพุทธศาสนานั้น พระองค์กำหนดให้ทุกรูปกำหนดข้อปฏิบัติเหมือนกัน ๒ ข้อคือ (๑) อตฺตหิตสมบัตติ ได้แก่การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว (๒) ปรีหิตปฏิบัติ ได้แก่การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของผู้อื่น ๒) พุทธวิธีในการจัดองค์กร การรับบุคคลเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ไม่มีการกีดกันเรื่องชั้นวรรณะ เหมือนกับศาสนาพราหมณ์ ทุกคนมีสิทธิเหมือนกันหมด แต่เมื่อบวชแล้วต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้ที่บวชทีหลัง ต้องเคารพผู้ที่บวชก่อนโดยไม่คำนึงถึงอายุ เมื่อพระสงฆ์มากขึ้นพระองค์ก็มอบให้คณะสงฆ์บริหารจัดการกันเอง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นคณะสงฆ์ก็จัดการแก้ปัญหาเองตามหลักพระธรรมวินัย พระองค์ทรงแต่งตั้งพระเถระที่มีความเชี่ยวชาญในตำแหน่งนั้นๆ ที่เรียกว่า เอตทัคคะ เพื่อรับภาระธุระต่าง ๆ เป็นการกระจายอำนาจให้ท่านเหล่านั้นช่วยงานคณะสงฆ์ ๓) พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล การรับคนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่คณะสงฆ์ให้คณะสงฆ์ดำเนินการคัดเลือกในการให้อุปสมบทแก่กุลบุตรที่เรียกว่าอุฏฺฐิตจตุตถกรรม เมื่อบวชแล้วต้องศึกษาอยู่กับพระอุปัชฌาย์ ๕ ปี จึงจะพ้นนิสสัยมุตตกะ คือพ้นจากการพึ่งพระอุปัชฌาย์ แต่ก็ต้องศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพราะหลักการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือศีล, สมาธิ, ปัญญา เนื่องจากพระองค์ประสงค์ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ๔) พุทธวิธีในการอำนวยการ พระพุทธเจ้ามีคุณสมบัติของภาวะผู้นำที่พร้อม คือมีอตฺตหิตสมบัตติและปรีหิตปฏิบัติ จึงบริหารกิจการพระพุทธศาสนาเจริญไปด้วยดี เพราะพระองค์ไม่สั่งการด้วยการใช้อำนาจคือไม่ใช้วิธีเผด็จการ แต่พระองค์เป็นพระธรรมราชาคือใช้หลักธรรมาธิปไตยในการปกครองอำนวยการจึงไม่มีปัญหาในองค์กรสงฆ์ เมื่อพระองค์ปรินิพพานก็ไม่ได้ทรงแต่งตั้งใครเป็นศาสดาแทน แต่พระองค์ให้คณะสงฆ์ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง เพราะพระองค์ยึดหลักธรรมาธิปไตย ๕) พุทธวิธีในการกำกับดูแล การกำกับดูแลคณะสงฆ์หมู่มากระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย ๒๒๗ ข้อ เป็นเครื่องกำกับดูแลคณะสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ประเมินตนเองว่าได้ปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติไว้หรือไม่ ถ้าไม่ปฏิบัติก็มี

<sup>๒๕</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑) หน้า ๑๒.

บทลงโทษตามพระวินัยข้อนั้นๆ นอกจากนั้นทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๕ ค่ำ มีประเพณีปฏิบัติเรียกว่า การสวดปาฏิโมกข์ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยมาสวดให้กันและกันฟัง เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามและตรวจสอบตัวเอง นอกจากนั้น พระองค์ก็ทรงบัญญัติให้พระสงฆ์ทำการปวารณา คือการว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันได้ ต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษา เหมือนกับการชี้มูลทรัพย์สินโดยไม่มีการโกรธเคืองกัน

สรุปผลการศึกษา ๓ แหล่งข้อมูล คือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถาม แนวทางการพัฒนา มีดังนี้

๑. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวทางการบริหารที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บริหาร เรียกว่า พุทธวิธีบริหาร มี ๕ ข้อ คือ ๑) พุทธวิธีในการวางแผน ๒) พุทธวิธีในการจัดองค์กร ๓) พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล ๔) พุทธวิธีในการอำนวยการ ๕) พุทธวิธีในการกำกับดูแล

๒) การสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนา คือ ว่า ผู้บริหารพระธรรมทูตต้องมีความพร้อม สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติได้ ผู้บริหารพระธรรมทูตระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ควรออกตรวจเยี่ยมให้ขวัญและกำลังใจพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

๓) การแจกแบบสอบถาม ผลของความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตด้านการอบรมอยู่ในระดับมาก มากที่สุด และปานกลางซึ่งไม่สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

#### ๔.๑.๓ การพัฒนาด้านสาธารณสงเคราะห์

ภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระธรรมทูต นับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ การนำสิ่งของที่ได้รับบริจาค อาทิ ข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า ยา เงิน ฯลฯ ไปช่วยเหลือเป็นการเยียวยาในเบื้องต้นพร้อมกับให้ขวัญและกำลังใจผู้ประสบภัยพิบัติ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง คือ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถามตามลำดับดังนี้

##### ๑) จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ มีดังนี้ การสงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น ฝ้านุ่งห่ม ทรัพย์สิน และธัญญาหารตามกำลังแก่ผู้มีความยากจนขัดสน หรือผู้ประสบความเสื่อมความวิบัติจากสาเหตุต่าง ๆ การสงเคราะห์ปรากฏคำในภาษาบาลีว่า สงคหิ สงคโห<sup>๒๖</sup> (การสงเคราะห์ ชื่อว่า สังคหะ) สงคโหติ สมมานาทีหิ อุปการกรณ<sup>๒๗</sup> (การทำอุปการะด้วยการนับถือเป็นต้น ชื่อว่า สังคหะ) และ สงคโห นาม เตสึ โภคปาริชูณเณ วา พยาธิปาริชูณเณ วา อภิตานํ อตตโน สมปี อาคตานิ ยถาพลํ ฆาตจนาทณธญาทีหิ สงคณหน<sup>๒๘</sup> (การเกื้อกูลเหล่านั้น ผู้ถูกความเสื่อมแห่งโภ

<sup>๒๖</sup> พ.พ.อ.(บาลี) ๑/๖/๑๒๐.

<sup>๒๗</sup> พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), *สงฆ์ผู้นำสังคม*, หน้า ๑๐๗.

<sup>๒๘</sup> มงคล.(บาลี) ๒/๘๐ ฉบับมหาวิทยาลัย.

สมบัติ หรือความเสื่อมเพราะพยาธิครอบงำ ซึ่งมาสู่สำนักตน ด้วยของกิน ผ่านงูห่ม ทรัพย์ และ ธัญญาหารเป็นต้น ตามกำลัง ชื่อว่า การสงเคราะห์) การสงเคราะห์นั้นมี ๒ คือ ๑) สงเคราะห์ด้วย อามิส (อามิสสงคฺโห) คือ ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ๒) สงเคราะห์ ด้วยธรรมะ (ธมฺมสงคฺโห) เช่น แนะนำพร่ำสอน สอนธรรมวินัยให้สอนสมณะและสอนวิปัสสนาให้เป็น ตัวอย่าง<sup>๒๙</sup> การสงเคราะห์ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือด้วยการเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกันในคราวประสบความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ เพื่อให้หายจากความเดือดร้อน นั้น ๆ

## ๒) จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ รูป

ภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระธรรมทูตนับได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญ อย่างยิ่ง การให้ความช่วยเหลือพระสงฆ์หรือพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ การพัฒนา ชุมชน การให้ทุนการศึกษา การให้ทุนอาหารกลางวัน เป็นต้น จากการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนา ดังนี้

๑) พระธรรมโมลี ให้แนวทางการพัฒนาว่า การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย พิบัติต่างๆ ควรเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนการให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และการให้ทุนอาหารกลางวัน ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรตั้งกองทุนสงเคราะห์ ขึ้นมา<sup>๓๐</sup>

๒) พระมหาเจริญสุข คุณวีโร ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรจัดผ้าป่าสามัคคีเพื่อหา เงินสมทบเข้ากองทุนสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ส่วนการให้ทุนการศึกษาเด็ก และเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และการให้ทุนอาหารกลางวันนั้น ได้วางกฎระเบียบให้กับพระสงฆ์ที่ จะขอพระราชทานสมณศักดิ์อยู่แล้ว<sup>๓๑</sup>

๓) พระครูพิทักษ์สังฆกิจ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ได้ดำเนินแต่งตั้งเจ้าอาวาสในส่วน ของวัดที่ยังไม่มีเจ้าอาวาส และให้เจ้าคณะตำบลเข้าไปดูแลในส่วนของวัดที่ยังไม่มีทะเบียนถูกต้องเพื่อ รับบริจาคสิ่งของที่มีจิตศรัทธานำมาบริจาค ด้านการพัฒนาชุมชน ได้ให้แนวทางการพัฒนาว่าได้จัด ประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รักษาการเจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาร่วม ประชุม หาแนวทางการพัฒนาชุมชน การให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และ การให้ทุนอาหารกลางวันว่า ได้ฝากเงินส่วนหนึ่งไว้เพื่อมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน เรียกว่า “กองทุนสงเคราะห์การศึกษา”<sup>๓๒</sup>

๔) พระครูจันทปัญญาภรณ์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรจัดผ้าป่าเพื่อหาเงินเข้า กองทุน ช่วยเหลือภิกษุสามเณรหรือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ด้านการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ต้องริเริ่ม

<sup>๒๙</sup> พระมหาสุชิน สุชีโว (สมบุรณ์สุข), “การศึกษาวิเคราะห์หลักการสงเคราะห์ญาติในพระพุทธศาสนา เถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗.

<sup>๓๐</sup> พระธรรมโมลี, เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์, ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๓๑</sup> พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๓๒</sup> พระครูพิทักษ์สังฆกิจ, เจ้าคณะอำเภอสังขะ, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

และเป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน ส่วนการให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และการให้ทุนอาหารกลางวัน ควรจัดผ้าป่าเป็นทุนการศึกษาและทุนอาหารกลางวัน<sup>๓๓</sup>

๕) พระครูกลยาณธรรมโฆษ ให้แนวทางการพัฒนาว่า มีหนังสือถึงเจ้าอาวาส กำหนด ผู้ใหญ่บ้านในเขตปกครองให้ประชาสัมพันธ์บริจาคช่วยผู้ประสบภัย นอกจากนี้แล้ว ยังเทศน์ให้ขวัญและกำลังใจผู้ประสบภัย ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ด้านการพัฒนาชุมชน ประชาชนขาดการรู้เรื่องการพัฒนา เช่น ขาดความรู้เรื่องแหล่งน้ำ ขาดความรู้เรื่องทางการอนุรักษ์ ขาดความรู้เรื่องระบบนิเวศวิทยา ฉะนั้น พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำ ร่วมทั้งเรียนรู้การเป็นผู้นำชุมชนด้วย ส่วนการให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และการให้ทุนอาหารกลางวันว่า ควรจัดผ้าป่าสามัคคีสทบกองทุน<sup>๓๔</sup>

๖) พระครูธรรมรัตน์วิฐ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรหาแนวทางการแก้ไขปัญหา เก็บเงินเข้ากองทุน โดยการจัดผ้าป่าสามัคคีแทนการเก็บเงินจากวัดต่าง ๆ ด้านการพัฒนาชุมชน ให้แนวทางว่า พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนร่วมกับประชาชนทั่วไป ส่วนการให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และการให้ทุนอาหารกลางวัน ให้แนวทางการพัฒนาว่า ได้มอบทุนส่วนตัวให้ และเมื่อมีผู้ใจบุญมาร่วมทำบุญเพื่อการศึกษาก็นำเงินส่วนนี้มอบให้ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา<sup>๓๕</sup>

๗) พระครูโพธิธรรมภินันท์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ ด้วยเมตตาธรรม ด้านพัฒนาชุมชน ใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ในการพัฒนาชุมชน อาทิ รณรงค์ให้ชาวบ้านอย่าตัดต้นไม้ ให้ประชาชนปลูกต้นไม้ทั้งในวัดและในหมู่บ้าน ส่วนการให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และการให้ทุนอาหารกลางวัน ให้แนวทางการพัฒนาว่า ได้จัดผ้าป่าสามัคคีสมทบทุนการศึกษามอบให้โรงเรียน<sup>๓๖</sup>

๘) พระครูธรรมรัตนภิรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ในการพัฒนาชุมชนไม่จำเป็นว่าจะต้องพัฒนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น วันอื่น ๆ ก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน ส่วนการให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และการให้ทุนอาหารกลางวัน ให้แนวทางการพัฒนาว่าเป็นประธานจัดผ้าป่าสามัคคีสมทบทุนการศึกษามอบให้โรงเรียน<sup>๓๗</sup>

๙) พระครูโสภิตโชติธรรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรตั้งกองทุนสงเคราะห์ระดับตำบล ในรูปของคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสวัดนั้นเป็นประธานโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลเป็นรองประธาน กำหนดในตำบลเป็นรองประธานกรรมการ ฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ระดมทุนโดยการจัดผ้าป่าสามัคคีตั้งเป็นกองทุนเพื่อดำเนินการช่วยเหลือทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่ประสบภัยพิบัติ<sup>๓๘</sup>

<sup>๓๓</sup> พระครูจันทปัญญารักษ์,เจ้าคณะอำเภอสรีนครังค์, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๓๔</sup> พระครูกลยาณธรรมโฆษ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๓๕</sup> พระครูธรรมรัตน์วิฐ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๓๖</sup> พระครูโพธิธรรมภินันท์,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๓๗</sup> พระครูธรรมรัตนภิรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๓๘</sup> พระครูโสภิตโชติธรรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

### ๓) จากการใช้แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถาม เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕ จากแบบสอบถามทั้งหมด ๘๖ ฉบับ ที่แจกและสามารถเก็บรวบรวมได้ ๗๖ ฉบับ คิดเป็น ๘๘.๓๗ เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

พระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการให้ความช่วยเหลือพระสงฆ์หรือพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน การให้ทุนการศึกษา และมอบทุนอาหารกลางวัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าพระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ การสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติเดือดร้อนจากสาเหตุต่าง ๆ มีความทุกข์ยากขัดสน เกิดปัญหาในการประกอบอาชีพ หรือไม่สบายกายไม่สบายใจอย่างหนึ่ง และต้องการความช่วยเหลือ ควรสงเคราะห์ด้วยการให้ปัจจัย ๔ คือ ให้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ทรัพย์ และข้าวเปลือกเป็นต้น ตามกำลัง<sup>๓๙</sup> การสงเคราะห์ตามนัยนี้ ย่อมหมายถึง การอนุเคราะห์ สงเคราะห์ ช่วยเหลือแบ่งปันด้วยวัตถุสิ่งของอันเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคด้วยทุนทรัพย์ รวมทั้งด้วยการให้ความรู้ด้านศิลปวิทยา ตามสมควรแก่ฐานะและบุคคลซึ่งเป็นการแสดงสัมพันธภาพน้ำใจที่ดีต่อกัน ต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยเป็นบ่อเกิดความเอื้ออาทรและความสามัคคีของคนในสังคม

สรุปผลการศึกษา ๓ แหล่งข้อมูล คือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถาม แนวทางการพัฒนา มีดังนี้

๑. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวทางการพัฒนาว่า ในทางพระพุทธศาสนาการสงเคราะห์นั้นมี ๒ คือ ๑) สงเคราะห์ด้วยอามิส ได้แก่ ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ อาศัย ยารักษาโรค ๒) สงเคราะห์ด้วยธรรมะ เช่น แนะนำพร้าสอน เป็นต้น

๒) การสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนา คือ ว่า ควรจัดผ้าป่าสามัคคีต้องเป็นกองทุนสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ สงเคราะห์ทุนการศึกษา ทุนอาหารกลางวัน นอกจากนี้แล้วควรจัดกิจกรรมเพื่อระดมหาทุนเข้ากองทุนสงเคราะห์

๓) การแจกแบบสอบถาม ผลของความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตด้านการอบรมอยู่ในระดับมาก มากที่สุด และปานกลางซึ่งไม่สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

### ๔.๑.๔ การพัฒนาด้านการบรรยายธรรมทางสถานีวิทู

ภารกิจด้านการบรรยายธรรมทางสถานีวิทูของพระธรรมทูต นับว่าเป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญในการเผยแผ่ธรรมะหรือข้อมูลข่าวสารไปสู่ผู้ฟังได้ทุกกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทุกพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวโดยแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง คือ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถามตามลำดับดังนี้

#### ๑) จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคภารกิจด้านการ

<sup>๓๙</sup> พ.พ.อ.(บาลี) ๑/๗/๑๒๓.

บรรยายธรรมทางสถานีวิทฺย มีดังนี้ การเผยแผ่ธรรมทางวิทฺยหรือโทรทัศน์ ต้องยึดคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก ต้องยึดธรรมะของพระพุทธเจ้า มิใช่ธรรมะของข้าพเจ้า มิฉะนั้นก็จะเป็นปัญหาอย่างในปัจจุบัน นักเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทฺยกระจายเสียงที่ดีหรือประสบความสำเร็จคิดว่า จะต้องเริ่มด้วยการศึกษาพระบาลีพุทธศาสนามาดี มีการปฏิบัติธรรมจนได้ผลแก่ตนบ้าง เกิดความเชื่อมั่นในพระธรรมคุณ จากนั้นจะเกิดศรัทธาในการเผยแผ่ เกิดฉันทะในการ เป็นนักเผยแผ่ที่ดี แล้วจะนำไปสู่ความเป็นคนหมั่นศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา อยากเป็นนักพูดที่ประสบความสำเร็จก็ต้องเริ่มด้วยการเป็นนักฟังที่ดี หมั่นสังเกตวิพากษ์วิจารณ์...”<sup>๔๐</sup> พระพุทธเจ้าทรงมีแบบอย่างและแนวทางในการสอนที่แยบยล ก่อนที่จะทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์จะทรงศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยความเกี่ยวเนื่องความเป็นอยู่สภาพ แวดล้อม ชุมชน จารีตประเพณี อุปนิสัยระดับสติปัญญา และฐานะของผู้ฟัง เพื่อที่จะทรงใช้พุทธวิธีในการสอนให้ถูกต้องเหมาะสมกับกลุ่มหรือบุคคลนั้น ๆ เมื่อจบการสอนหรือการสนทนาแต่ละครั้ง ผู้ฟังย่อมได้บรรลุผลมรรคผลบ้าง ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ที่ระลึกบ้าง ตามบุญบารมีหรืออินทรีย์ของแต่ละบุคคลที่แก่กล้าไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้รับการยกย่องว่า สดถา เทวมนุสสานิ ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อให้ทราบถึงวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ตามแนวพุทธวิธีในการสอน ผู้วิจัยจะนำประเด็นที่สำคัญในการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ๖ ประเด็นดังนี้ ๑) ทรงสอนสิ่งที่จริงและเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ๒) ทรงรู้และเข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์ ๓) ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์ผู้รับฟังเป็นที่ตั้ง ไม่หวังผลตอบแทน ๔) ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี ๕) ทรงมีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้ใกล้ชิดสนิทสนมและพึงพอใจได้รับความสุข ๖) ทรงมีหลักการสอนและวิธีการสอนอย่างยอดเยี่ยม<sup>๔๑</sup> พระพุทธเจ้าจะทรงตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนทุกครั้ง เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งปรากฏในข่ายคือพระญาณและมีพุทธประสงค์ที่จะโปรดแสดงธรรมแก่ผู้นั้น จุดมุ่งหมายในที่นี้เรียกว่า อากาโรที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ๓ อย่าง<sup>๔๒</sup> คือ ๑) อภิญาญาย ธัมมเทสนา ทรงแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง คือ ทรงรู้ยิ่งเห็นเองแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามเพื่อใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ๒) สนิทานธัมมเทสนา ทรงแสดงธรรมมีเหตุผล เมื่อผู้ฟังตรึกตรองตามแล้วเห็นจริงได้ สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมให้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น ๓) สัมปาฏิหาริย์ธัมมเทสนา ทรงแสดงธรรมให้เห็นจริง ได้ผลเป็นอัศจรรย์ ผู้ฟังยอมรับนำไปปฏิบัติและได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามกำลังของตน ๆ วิธีที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้ คือ การสนทนา การบรรยาย และการตอบปัญหา อุบายที่ทรงใช้ในการประกอบการสอน คือ การยกอุทาหรณ์และนิทานประกอบ การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา ใช้สื่อธรรมชาติใกล้ตัว สาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง เลือกบุคคลที่จะทรงโปรด รู้จักจังหวะและโอกาส ยืดหยุ่นในการสอน แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ประยุกต์พุทธวิธีในการสอนให้เหมาะสมกับ

<sup>๔๐</sup> พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๗.

<sup>๔๑</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑.

<sup>๔๒</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓๒.

สถานการณ์ การสอนของพระพุทธเจ้ามีรูปแบบ ๔ ประการคือ ๑) สันทัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนงูมือไปเห็นกับตา ๒) สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ ๓) สมุตเตชนา เร้าใจให้แก้อั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความลำบาก ๔) สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการปฏิบัติ การเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ทรงใช้พุทธวิธีในการสอนได้อย่างมีระบบ มีผลสัมฤทธิ์ทำให้พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานอย่างมั่นคงถาวรถึงปัจจุบันนี้ เพราะทรงมีจุดมุ่งหมาย วิธีการสอน อุบายประกอบการสอน รูปแบบและแผนการสอนเป็นอย่างดี อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ คุณลักษณะของพระธรรมทูตผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิฑู คือ ๑) มีความแม่นยำในหลักของพระพุทธศาสนาทั้งด้านวิชาการ และด้านปฏิบัติ (ภูมิธรรม-ภูมิปัญญา) ๒) สามารถใช้ภาษาและวิธีการสอนที่สามารถสื่อสารกับประชาชนได้ดี ๓) สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการเผยแผ่ศาสนา ๔) มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมนั้นได้ ๕) เป็นผู้มียุทธศาสตร์สัมพันธ์ สามารถประสานสามัคคีระหว่างพระสงฆ์และประชาชนในชุมชนนั้นได้ดี ๖) มีคุณสมบัติที่เหมาะสมทางด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของวัดและชุมชน เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคมนั้น ๆ

## ๒) จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ รูป

ภารกิจด้านการบรรยายธรรมทางสถานีวิฑูของพระธรรมทูตนับได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่ธรรมให้กว้างไกลและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ด้านการแสดงธรรมทางสถานีวิฑู การอัดเสียงหรืออัดเทปนำออกอากาศทางสถานีวิฑู การบริหารจัดการสถานีวิฑูจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) พระธรรมโมลี ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องพัฒนาที่พระธรรมทูตให้มีความรู้ความสามารถในการแสดงธรรมทางสถานีวิฑู ส่วนการบริหารจัดการสถานีวิฑู ต้องการจัดตั้งสถานีวิฑูพระพุทธศาสนาให้ครบทุกอำเภอ ศูนย์กลางวิฑูอยู่ที่จังหวัด เมื่อมีข่าวสารต่าง ๆ ก็เผยแพร่ไปทุกสถานีวิฑู<sup>๔๓</sup>

๒) พระมหาเจริญสุข คุณวีโร ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องหาพระธรรมทูตในพื้นที่ที่มีความรู้ด้านการแสดงธรรมออกอากาศ<sup>๔๔</sup>

๓) พระครูพิทักษ์สังฆกิจ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องหาผู้มีจิตศรัทธามาสนับสนุนทั้งค่าอุปกรณ์ ค่าไฟ และอื่น ๆ เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิฑูอยู่ได้<sup>๔๕</sup>

๔) พระครูจันทปัญญาภรณ์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า การออกอากาศควรอยู่ในเวลาที่เหมาะสม ไม่ตึกเกินไป<sup>๔๖</sup>

<sup>๔๓</sup> พระธรรมโมลี, เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์, ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๔๔</sup> พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๔๕</sup> พระครูพิทักษ์สังฆกิจ, เจ้าคณะอำเภอสังขะ, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๔๖</sup> พระครูจันทปัญญาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอศรีณรงค์, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

๕) พระครูกลัยานธรรมโฆษ ให้แนวทางการพัฒนาว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ควรให้รายการพระมาแสดงธรรมเทศนา ด้านการอัดเสียงหรืออัดเทปนำออกอากาศทางสถานีวิทยุ สถานีควรแจ้งเวลาการออกอากาศให้ชัดเจน<sup>๔๗</sup>

๖) พระครูธรรมรัตน์วิฐ ให้แนวทางการพัฒนาว่า แนวทางการแก้ไขก็คือควรแสดงธรรมในเรื่องที่ไม่หนักจนเกินไป กลาง ๆ ผู้ฟังเข้าใจง่ายให้เข้ากับสถานการณ์บ้านเมือง<sup>๔๘</sup>

๗) พระครูโพธิธรรมาภินันท์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า รัฐบาลควรเข้ามาแก้ไขปัญหาล้นเกินจนที่รบกวนออกอากาศเกิน ควรให้ออกอากาศตามที่อนุญาตเท่านั้น<sup>๔๙</sup>

๘) พระครูธรรมรัตน์ภิรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า หากพระหนุ่ม ๆ ที่มีสำเนียงเทศน์โวหารหลักแหลม ผู้ฟังสนใจไปออกอากาศ ด้านการอัดเสียงหรืออัดเทปนำออกอากาศทางสถานีวิทยุ ควรให้ออกาสพระหนุ่ม ๆ หลาย ๆ รูปได้อัดเทปธรรมะออกอากาศ<sup>๕๐</sup>

๙) พระครูโสภิตโชติธรรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า เวลาพระมาแสดงธรรมทางสถานี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรออกค่าใช้จ่ายให้ในกรณีที่เวลาออกอากาศดึกเกินไป<sup>๕๑</sup>

### ๓) จากการใช้แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถาม เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕ จากแบบสอบถามทั้งหมด ๘๖ ฉบับ ที่แจกและสามารถเก็บรวบรวมได้ ๗๖ ฉบับ คิดเป็น ๘๘.๓๗ เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

พระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการแสดงธรรมทางสถานีวิทยุ การอัดเสียงนำเทปออกอากาศทางสถานีวิทยุ และการบริหารจัดการสถานีวิทยุ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ในระดับระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การแสดงธรรมทางสถานีวิทยุของพระธรรมทูตยังไม่เข้าถึงพุทธศาสนิกชน เนื่องจากพระธรรมทูตขาดความเข้าใจในกระบวนการสื่อสารที่จะนำมาเสนอ บางครั้งไม่เหมาะสมกับผู้ฟัง การออกอากาศของพระธรรมทูตยังขาดความพร้อม อิทธิพลของสื่อด้านอื่นมีมากกว่าธรรมะ

สรุปผลการศึกษา ๓ แหล่งข้อมูล คือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถาม แนวทางการพัฒนา มีดังนี้

๑. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวทางการพัฒนาว่า การเผยแผ่ธรรมทางวิทยุหรือโทรทัศน์ ต้องยึดคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก การ อยากรเป็นนักเผยแผ่ที่ดี แล้วจะนำไปสู่ความเป็นคนหมั่นศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

๒) การสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนาคือ ว่า ต้องพัฒนาที่พระธรรมทูตให้มีความรู้ความสามารถในการแสดงธรรมทางสถานีวิทยุ เป็นพระในพื้นที่ หาผู้มีจิตศรัทธามาสนับสนุนทั้งค่า

<sup>๔๗</sup> พระครูกลัยานธรรมโฆษ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๔๘</sup> พระครูธรรมรัตน์วิฐ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๔๙</sup> พระครูโพธิธรรมาภินันท์,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕๐</sup> พระครูธรรมรัตน์ภิรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕๑</sup> พระครูโสภิตโชติธรรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

อุปกรณ์ ค่าไฟ และอื่น ๆ เพื่อให้การเผยแพร่ธรรมะทางสถานีวิทยุอยู่ได้ เวลาในการออกอากาศไม่ควร  
ตึกเกินไป

๓) การแจกแบบสอบถาม ผลของความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตด้าน  
การอบรมอยู่ในระดับปานกลาง และซึ่งสอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

#### ๔.๑.๕ การพัฒนาด้านกิจกรรมประเพณี

ภารกิจด้านกิจกรรมประเพณีของพระธรรมทูต นับว่าเป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญในการ  
อนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของชาวพุทธไม่ได้เสื่อมสูญไป ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางในการแก้ไข  
ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวโดยแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง คือ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์  
และการแจกแบบสอบถามตามลำดับดังนี้

##### ๑) จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากพระไตรปิฎก เอกสารทาง  
วิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคภารกิจด้านกิจกรรม  
ประเพณี คือ พระธรรมทูตควรส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนเข้าวัด ทำบุญ ตักบาตร ฟังพระธรรม  
เทศนาทุกวันธรรมสวนะ การเวียนเทียน การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิ  
สาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา การอนุรักษ์สืบทอดประเพณีพื้นเมือง เช่น ประเพณีสงกรานต์  
ประเพณีการเทศมหาชาติ

##### ๒) จากการศึกษาสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ รูป

ภารกิจด้านกิจกรรมประเพณีของพระธรรมทูตนับได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งใน  
การเผยแพร่ธรรมเนื่องจากพระธรรมทูตเป็นบุคคลที่สำคัญในกิจกรรมประเพณีเนื่องจากพุทธศาสนิกชน  
ให้ความเคารพศรัทธาอันนับถือ จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) พระมหาเจริญสุข คุณวีโร ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องส่งเสริมทั้งในโรงเรียนและ  
หมู่บ้านให้มีการอนุรักษ์การร้องสรภัญญะ การสวดมนต์หมู่ ด้านการตอบปัญหาธรรมะ ควรได้รับการ  
ส่งเสริมจากทางโรงเรียนและครูสอนศีลธรรม<sup>๕๒</sup>

๒) พระครูพิทักษ์สังฆกิจ ให้แนวทางการพัฒนา การประกวดสรภัญญะว่าต้องมีการฟื้นฟู  
การสวดมนต์หมู่ หลักสำคัญมีด้วยกัน ๓ ประการ คือ อักษระ ต้องออกเสียงถูกต้องคำควบกล้ำ ร เรือ  
ล ลิง ต้องชัดเจน จังหวะท่วงทำนองต้องมีความสม่ำเสมอ ไม่ช้าหรือเร็วเกินไป ตรงตามฉันทลักษณ์<sup>๕๓</sup>  
ด้านการตอบปัญหาธรรมะ ส่งเสริมให้นักเรียน มาตอบปัญหาธรรมะออกอากาศทางสถานีวิทยุ

๓) พระครูจันทปัญญารณ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ควรส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติธรรมใน  
วันธรรมสวนะ (วันพระ) ได้ร้องสรภัญญะ และกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของประเพณี การสวดมนต์  
หมู่ ต้องสอนนักเรียนให้รู้จักการไหว้พระ นั่งสมาธิ และสวดมนต์เป็นประจำจะทำให้เกิดความเคยชิน

<sup>๕๒</sup> พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕๓</sup> พระครูพิทักษ์สังฆกิจ, เจ้าคณะอำเภอสังขะ, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

และที่สำคัญการสวดมนต์ยังช่วยสร้างสมาธิ และสติปัญญาที่ดีด้วย ด้านการตอบปัญหาธรรมะ กิจกรรมทำบุญร่วมมิตรต้องส่งเสริมให้นักเรียนได้ตอบปัญหาธรรมะ การประกวดโต๊ะหมู่บูชา ต้องมีการสอนตั้งโต๊ะหมู่ การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ควรให้วัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม<sup>๕๔</sup>

๔) พระครูกลยาณธรรมโฆษ ให้แนวทางการว่า ต้องหาผู้ช่วยรับรองสรภัญญะขึ้นมาใหม่ แทนรุ่นเก่าที่เลิกราและแต่งงานไป จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้สูญหายไป การสวดมนต์หมู่ การคัดเลือกเด็ก ๆ ที่เข้าร่วมประกวดนั้น ควรเลือกจากเด็กที่มีความเรียบร้อย มีระเบียบวินัยในตนเอง เรียนเก่งและมีความสนใจใฝ่ใจต่อการสวดมนต์ ด้านการตอบปัญหาธรรมะ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและครูศีลธรรมควรให้ความสำคัญของเรื่องนี้ การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากผู้มาร่วมปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ทั้งนักเรียน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย สวยงามต้องจัดให้ใหม่ อาทิ การกราบ การไหว้ การนั่ง<sup>๕๕</sup>

๕) พระครูธรรมรัตน์วิฐ ให้แนวทางการพัฒนา การประกวดสรภัญญะต้องมีผู้สืบทอด การสวดมนต์หมู่ ต้องได้รับการส่งเสริมทั้งในชุมชนและโรงเรียน ด้านการตอบปัญหาธรรมะ ควรส่งเสริมให้มีชั่วโมงเรียนวิชาพระพุทธศาสนาหรือวิชาศีลธรรมมากขึ้นกว่าปัจจุบันนี้ การประกวดโต๊ะหมู่บูชา ผู้รู้ควรให้คำแนะนำในการจัดโต๊ะหมู่บูชาทุกกิจกรรม การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา<sup>๕๖</sup>

๖) พระครูโพธิธรรมมานันท์ ให้แนวทางการพัฒนา การประกวดสรภัญญะ ควรส่งเสริม และหาผู้ร้องใหม่ ๆ มาทดแทนคนเดิมที่เลิกราไป การสวดมนต์หมู่ ควรส่งเสริมในระดับหมู่บ้านและโรงเรียน ประกวดโต๊ะหมู่บูชา ควรจัดทุกวันสำคัญทางศาสนาและของชาติ ด้านการตอบปัญหาธรรมะ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ควรเน้นเรื่องนี้ด้วย การประกวดโต๊ะหมู่บูชา การประกวดโต๊ะหมู่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่ตั้งงามของพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อยากให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาร่วมพัฒนาวัดและหมู่บ้าน<sup>๕๗</sup>

๗) พระครูธรรมรัตนภิรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน ต้องส่งเสริมประเพณีที่งดงามของพระพุทธศาสนาไม่ให้สูญสิ้นไป<sup>๕๘</sup>

๘) พระครูโสภิตโชติธรรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า การประกวดสรภัญญะ ควรส่งเสริม สนับสนุนชุมชนทั้งเยาวชน และแม่บ้าน แม้กระทั่งผู้ฝึกสอนเองทั้งที่เป็นพระและฆราวาสต้องมีความรู้ ความเข้าใจประเพณีให้ถูกต้อง การสวดมนต์หมู่ การตอบปัญหาธรรมะ วัด บ้าน โรงเรียนควรส่งเสริม<sup>๕๙</sup>

<sup>๕๔</sup> พระครูพิจันทปัญญาภรณ์,เจ้าคณะอำเภอศรีนคร, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕๕</sup> พระครูกลยาณธรรมโฆษ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕๖</sup> พระครูธรรมรัตน์วิฐ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕๗</sup> พระครูโพธิธรรมมานันท์,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕๘</sup> พระครูธรรมรัตนภิรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕๙</sup> พระครูโสภิตโชติธรรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

### ๓) จากการใช้แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถาม เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕ จากแบบสอบถามทั้งหมด ๘๖ ฉบับ ที่แจกและสามารถเก็บรวบรวมได้ ๗๖ ฉบับ คิดเป็น ๘๘.๓๗ เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

พระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมประกวดสรภัญญะ การจัดกิจกรรมสวดมนต์หมู่ การจัดกิจกรรมตอบปัญหาธรรมะ การจัดกิจกรรมประกวดโตะหมู่บูชา การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ในระดับระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า บทบาทของพระธรรมทูต มีความสำคัญต่อการกิจกรรมประเพณีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข ความสัมพันธ์ที่พระธรรมทูตมีปฏิสัมพันธ์ต่อประเพณีอันดีงาม พระธรรมทูตยังมีหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อเที่ยวจาริกออกแสดงสัจธรรมคำสอนของพระศาสดาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้ และรับรู้สู่การปฏิบัติ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนมากขึ้น

สรุปผลการศึกษา ๓ แหล่งข้อมูล คือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถาม แนวทางการพัฒนา มีดังนี้

๑. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวทางการพัฒนาว่า พระสงฆ์เป็นบุคคลที่สำคัญในกิจกรรมประเพณี เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องและให้ช่วยกำลังใจต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งยังช่วยเหลือหลอมจิตใจให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสามัคคี

๒) การสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนาคือ ว่ากิจกรรมประเพณีการร้องสรภัญญะ การสวดมนต์หมู่ ด้านการตอบปัญหาธรรมะ ควรได้รับการส่งเสริมและฟื้นฟูทั้งจากโรงเรียน บ้าน และวัด กระตุ้นเด็กและเยาวชน หนุ่มสาว คนแก่ คนเฒ่าให้มีจิตสำนึกเห็นความสำคัญ

๓) การแจกแบบสอบถาม ผลของความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตด้านการอบรมอยู่ในระดับมาก และซึ่งไม่สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

### ๔.๑.๖ การพัฒนาด้านวิปัสสนากรรมฐาน

ภารกิจด้านวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมทูต นับว่าเป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญของพระธรรมทูต ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวโดยแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง คือ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถามตามลำดับดังนี้

#### ๑) จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคภารกิจด้านวิปัสสนากรรมฐาน คือ การพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ต้องเริ่มที่การพัฒนาภายในจิตโดยพิจารณาตรวจสอบภายในตนเองที่เรียกว่า ปฏิบัติกรรมฐาน กรรมฐานเป็นวิธีการฝึกคนให้เจริญงอกงามให้เข้าใจถึงสภาวะธรรมตามที่เป็นจริง จิตที่ได้รับการฝึกฝนอบรมเป็นพื้นฐานที่มั่นคงดีแล้ว ย่อมจะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความเจริญพัฒนาทั้งทางกาย ทางความประพฤติ ทางสภาพ

จิตใจและทางปัญญาเป็นลำดับขึ้นไป<sup>๖๐</sup> เป็นหนทางนำไปสู่อิสรภาพและสันติสุขอย่างแท้จริงตาม จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าแสดงวิธีฝึกจิตและแสดงอารมณ์ของ กรรมฐานแบบต่าง ๆ ไว้มากมาย เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล เหมาะสมกับ ลักษณะอุปนิสัยและความสามารถที่แต่ละคนแตกต่างกัน วิธีการปฏิบัติต่าง ๆ เหล่านี้ รวมลงทั้งหมด ในสติปัฏฐาน ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า ทางสายเอก (เอกายโน มคโค หรือเอกายนมรรค)<sup>๖๑</sup> การ ปฏิบัติกรรมฐานทุกครั้งต้องอาศัยสติปัฏฐานเป็นพื้นฐานสำคัญ

การปฏิบัติกรรมฐานในทางพระพุทธศาสนา โดยมากผู้ปฏิบัติจะยึดหลักการตามที่ ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตรซึ่งถือว่าเป็นทางตรงและเป็นทางเดียวที่จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่จุดมุ่งหมาย สูงสุดคือความหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงได้ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า“ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้ เป็นทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะ และปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโหมันส เพื่อบรรลุมรรคธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือ สติปัฏฐาน ๔ มีอะไรบ้าง คือ ภาวนาในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่...พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่...พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่...พิจารณา เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีสติ มีสัมปชัญญะ กำจัดอภิชฌาและโหมันสในโลก ได้”<sup>๖๒</sup> ข้อความที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตรทั้งหมด เป็นการรวบรวมหลักการปฏิบัติกรรมฐาน ในทางพระพุทธศาสนา แนวการสอนกรรมฐานในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้ถือตามแนวมหาสติปัฏฐาน สูตรเป็นหลักสำคัญและดำเนินตามวิธีการแห่งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ขึ้นอยู่กับว่า สำนักไหนจะเน้นแบบใด

## ๒) จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ รูป

ภารกิจด้านวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมทูตนับได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น คือ การจัดอบรมวิปัสสนากรรมฐาน และการเป็นวิทยากรด้านวิปัสสนากรรมฐาน การสัมภาษณ์มีดังนี้

๑) พระธรรมโมลี ให้แนวทางการพัฒนาว่า คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ ได้อาราธนา พระสังฆาธิการทั้งจังหวัดสุรินทร์กว่า ๗๐๐ รูปมาอบรมวิปัสสนากรรมฐานเป็นประจำทุกปี รวมทั้ง พระนิสิตปริญญาตรี ปริญญาโทเพื่อให้เกิดความรู้และเข้าใจในวิปัสสนากรรมฐาน รัฐบาลหรือหน่วยงานอื่นๆ ควรสนับสนุนงบประมาณ ค่าใช้จ่ายส่วนอื่นๆบ้าง<sup>๖๓</sup>

๒) พระมหาเจริญสุข คุณวีโร ให้แนวทางการพัฒนาว่า วัดที่ขอสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดต้องมีความพร้อมหลาย ๆ ด้าน เช่น สถานที่ ห้องน้ำห้องสุขา ฯลฯ ส่วนการเป็นวิทยากรด้าน วิปัสสนากรรมฐาน พระวิปัสสนาจารย์ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐาน<sup>๖๔</sup>

<sup>๖๐</sup> อด.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๗๙/๑๔๔, (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

<sup>๖๑</sup> ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๗๓/๓๕๙, ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๑๐๖/๒๔๔.

<sup>๖๒</sup> ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๗๓/๑๔๘, ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๐๖/๗๗.

<sup>๖๓</sup> พระธรรมโมลี, เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์, ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๖๔</sup> พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

๓) พระครูพิทักษ์สังฆกิจ ให้แนวทางการพัฒนาว่า วัดที่จัดปฏิบัติธรรม ถ้าอยู่ใกล้กับชุมชนต้องขอความร่วมมืออย่าให้ส่งเสียงรบกวน<sup>๖๕</sup>

๔) พระครูจันทปัญญาภรณ์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า พระวิปัสสนาจารย์ต้องสอนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปในแนวเดียวกัน อย่าให้ต่างรูปต่างสอน ต่างรูปต่างทำ<sup>๖๖</sup>

๕) พระครูกลยาณธรรมโฆษ ให้แนวทางการพัฒนาว่า การประชาสัมพันธ์ต้องให้ทราบทั่วถึงกัน ทั้งพระผู้มาปฏิบัติ และพุทธศาสนิกชนที่ให้ความอุปถัมภ์ ส่วนการเป็นวิทยากรด้านวิปัสสนากรรมฐาน พระวิทยากรต้องพร้อมด้วยความรู้และการปฏิบัติถึงจะสอนคนอื่นได้<sup>๖๗</sup>

๖) พระครูธรรมรัตน์วิสุทธิ ให้แนวทางการพัฒนาว่า การบริหารจัดการของคณะสงฆ์แต่ละสำนักต้องให้สอดคล้องกัน เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ไม่ควรแสวงหาผลประโยชน์<sup>๖๘</sup>

๗) พระครูโพธิธรรมภาณินันท์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า แต่ละสำนัก แต่ละสายของการปฏิบัติต้องเชื่อมโยงและบูรณาการไปในทางเดียวกัน<sup>๖๙</sup>

๘) พระครูธรรมรัตน์ภิรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น<sup>๗๐</sup>

๙) พระครูโสภิตโชติธรรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ในการจัดแต่ละครั้งควรแจ้งต่อเจ้าคณะตำบล อำเภอ จังหวัดเพื่อขอความเห็นชอบ ส่วนการเป็นวิทยากรด้านวิปัสสนากรรมฐาน พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีศักยภาพและประสิทธิภาพ<sup>๗๑</sup>

### ๓) จากการใช้แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถาม เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕ จากแบบสอบถามทั้งหมด ๘๖ ฉบับ ที่แจกและสามารถเก็บรวบรวมได้ ๗๖ ฉบับ คิดเป็น ๘๘.๓๗ เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

พระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการจัดอบรมวิปัสสนากรรมฐาน และในการเป็นวิทยากร โดยรวมอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ในระดับระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าภารกิจงานด้านวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมทูตทั้งการจัดอบรมวิปัสสนาก็มีมาตรฐานและในการเป็นวิทยากรตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิธีปฏิบัติวิปัสสนาก็มีมาตรฐาน เนื่องจากวิปัสสนาก็มีมาตรฐาน เป็นหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ในการถือถือการปฏิบัติซึ่งจะส่งผลให้บุคคลเกิดความรู้แจ้งในโลกุตตรธรรมได้แก่ มรรค ผล นิพพานได้

สรุปผลการศึกษา ๓ แหล่งข้อมูล คือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถาม แนวทางการพัฒนา มีดังนี้

<sup>๖๕</sup> พระครูพิทักษ์สังฆกิจ,เจ้าคณะอำเภอสังขะ, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๖๖</sup> พระครูจันทปัญญาภรณ์,เจ้าคณะอำเภอศรีณรงค์, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๖๗</sup> พระครูกลยาณธรรมโฆษ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๖๘</sup> พระครูธรรมรัตน์วิสุทธิ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๖๙</sup> พระครูโพธิธรรมภาณินันท์,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗๐</sup> พระครูธรรมรัตน์ภิรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗๑</sup> พระครูโสภิตโชติธรรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร,๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

๑. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวทางการพัฒนาว่า การปฏิบัติกรรมฐานในทางพระพุทธศาสนา โดยมากผู้ปฏิบัติจะยึดหลักการตามที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตรซึ่งถือว่าเป็นทางตรงและเป็นทางเดียวที่จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดคือความหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงได้

๒) การสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนาคือ ว่าพระวิปัสสนาจารย์ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐาน สอนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปในแนวเดียวกัน ไม่ควรแสวงหาผลประโยชน์ การจัดอบรมวิปัสสนาแต่ละครั้งต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรืองบประมาณจากรัฐบาล

๓) การแจกแบบสอบถาม ผลของความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตด้านการอบรมอยู่ในระดับมาก และซึ่งไม่สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

#### ๔.๑.๗ การพัฒนาด้านบรรพชาอุปสมบทและบวชศีลจาริณี

ภารกิจด้านบรรพชาอุปสมบทและบวชศีลจาริณีของพระธรรมทูต นับว่าเป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญของพระธรรมทูต ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง คือ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถามตามลำดับดังนี้

##### ๑) จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค คือ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน แม้ไม่ได้เป็นการเตรียมตัวเพื่ออุปสมบทโดยตรงแต่เป็นการจัดให้การศึกษาอบรมแก่เด็กวัยรุ่นในระหว่างปิดภาคเรียน หรือว่างเว้นจากการศึกษา โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้<sup>๗๒</sup> ๑) เพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม ๒) เพื่อให้เยาวชนได้มีโอกาสศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง ๓) เพื่อปลูกฝังศีลธรรมให้กับเยาวชนทั้งทางด้านปริยัติและปฏิบัติ ๔) เพื่อช่วยแก้ปัญหาสังคมเกี่ยวกับเยาวชนที่เหินห่างจากศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม ๕) เพื่อให้เยาวชนได้นำคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามสมควรแก่วัย ๖) เพื่อให้เยาวชนได้เกิดความรักศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติมากยิ่งขึ้น การบวชเป็นสิ่งที่ช่วยอบรมให้คนเป็นคนดี ตลอดจนเป็นการทดแทนบุญคุณบิดามารดาที่ให้กำเนิด เพราะถือว่าถ้าใครบวชก่อนแต่งงานแล้ว ผู้ได้บุญคือบิดามารดาที่ให้กำเนิด การบวชจึงเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวไทย<sup>๗๓</sup>

<sup>๗๒</sup> กรมการศาสนา, คำแนะนำในการจัดบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน,

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๑-๒.

<sup>๗๓</sup> สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๘,

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๙.

## ๒) จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ รูป

ภารกิจด้านการบรรพชาอุปสมบทและบวชศีลจารีณของพระธรรมทูตนับได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเผยแผ่ โดยแบ่งเป็น ๓ ประเด็น คือ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การอุปสมบท และการบวชศีลจารีณ จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) พระธรรมโมลี ให้แนวทางการพัฒนาว่า พระพี่เลี้ยงที่ดูแลสามเณรภาคฤดูร้อนต้องเพียงพอและดูแลสามเณรที่เข้าร่วมโครงการได้ อีกทั้งต้องมีความรู้ความสามารถด้วย<sup>๗๔</sup>

๒) พระมหาเจริญสุข คุณวีโร ให้แนวทางการพัฒนาว่า เมื่อผู้บวชลดลงจำเป็นต้องหาเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดให้เข้ามาบวช ด้านการอุปสมบท ว่า ก่อนบวชต้องได้รับการคัดกรองจากอุปัชฌาย์ และมาชานานาคที่วัดอย่างน้อย ๑๕ วัน ส่วนการบวชศีลจารีณ ในระหว่างปิดภาคการศึกษา และศีลจารีณเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เพราะต้องเดินทางไปทำงานในที่ต่าง ๆ ควรหาเวลาที่เหมาะสมให้สอดคล้องกัน<sup>๗๕</sup>

๓) พระครูพิทักษ์สังฆกิจ ให้แนวทางการพัฒนาว่า งบประมาณที่ได้รับต้องเพียงพอ นอกจากนี้ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ชาวบ้าน อบต. โรงเรียนเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วม<sup>๗๖</sup>

๔) พระครูจันทปัญญาภรณ์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม<sup>๗๗</sup>

๕) พระครูกลยาณธรรมโฆษ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องสร้างแรงจูงใจเพื่ออยากให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วม อาทิ ทุนการศึกษา คณะแนวรายวิชาพระพุทธศาสนาเป็นต้น ด้านการอุปสมบท แม้ว่าจะเป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเป็นผู้ใหญ่ก็ได้ ส่วนการบวชศีลจารีณ ศีลจารีณมาจากหลาย ๆ หมู่บ้าน โรงเรียนต่าง ๆ การแก้ปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือ การปรับพฤติกรรมให้อยู่ด้วยกัน<sup>๗๘</sup>

๖) พระครูธรรมรัตนนิวิฐ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ห้องน้ำ – ห้องสุขาสถานที่พักอาศัยต้องเพียงพอ เดียวนี้ศีลจารีณมาร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะทำร่วมกัน<sup>๗๙</sup>

๗) พระครูโพธิธรรมาภินันท์ ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านอื่นๆ ให้มาร่วมกิจกรรม ส่วนการบวชศีลจารีณ ได้แยกศีลจารีณโดยเฉพาะไม่ให้ปะปนกับสามเณร<sup>๘๐</sup>

๘) พระครูธรรมรัตนภิรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องขอรับการสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนการบวชศีลจารีณ ว่า เป็นโครงการระดับตำบล ดังนั้น สถานที่

<sup>๗๔</sup> พระธรรมโมลี,เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์, ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗๕</sup> พระมหาเจริญสุข คุณวีโร,เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗๖</sup> พระครูพิทักษ์สังฆกิจ,เจ้าคณะอำเภอสังขะ, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗๗</sup> พระครูจันทปัญญาภรณ์,เจ้าคณะอำเภอศรีณรงค์, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗๘</sup> พระครูกลยาณธรรมโฆษ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗๙</sup> พระครูธรรมรัตนนิวิฐ,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๘๐</sup> พระครูโพธิธรรมาภินันท์,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

สำหรับศีลจารีณี อาทิ ห้องน้ำ ห้องอาบน้ำ และห้องพักผ่อนพร้อม และต้องได้รับความอุปถัมภ์จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น<sup>๘๑</sup>

๙) พระครูโสภิตโชติธรรม ให้แนวทางการพัฒนาว่า ต้องประสานงานระหว่างวัด บ้าน โรงเรียนเพื่อให้เกิดกิจกรรมร่วมกันในการสร้างคนดีสู่สังคม ส่วนการอุปสมบทต้องประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนเข้าใจว่ามีใช้เฉพาะโครงการของสามเณรเท่านั้น ส่วนการบวชศีลจารีณี ให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์เป็นอย่างมากทำให้ศีลจารีณีเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี<sup>๘๒</sup>

### ๓) จากการใช้แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถาม เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕ จากแบบสอบถามทั้งหมด ๘๖ ฉบับ ที่แจกและสามารถเก็บรวบรวมได้ ๗๖ ฉบับ คิดเป็น ๘๘.๓๗ เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

พระธรรมทูตมีความพึงพอใจในการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การอุปสมบท บวชศีลจารีณี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ในระดับระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของกรมการศาสนาที่ว่า การบรรพชาเป็นการบวชของผู้มีอายุไม่ถึง ๒๐ ปี รู้เตียงสา บวชเป็นสามเณรทำหน้าที่รับใช้พระภิกษุในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปทุกแห่งหน และเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาได้มีผู้สืบทอดศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล คือพระสงฆ์และสามเณร พระสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ และสามเณรองค์แรกคือ สามเณรราหุล

สรุปผลการศึกษา ๓ แหล่งข้อมูล คือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถาม แนวทางการพัฒนา มีดังนี้

๑. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวทางการพัฒนาว่า การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดการให้การศึกษาอบรมแก่เด็กวัยรุ่นในระหว่างปิดภาคเรียน หรือว่างเว้นจากการศึกษา เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๗ มีจุดประสงค์เพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม เยาวชนได้ศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง แก้ปัญหาสังคมเกี่ยวกับเยาวชนที่เหินห่างจากศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม และเยาวชนได้นำคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามสมควรแก่วัย รวมทั้งให้เยาวชนได้เกิดความรู้สึกศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๒) การสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนา คือ ว่าพระพี่เลี้ยงที่ดูแลสามเณรภาคฤดูร้อนต้องเพียงพอและดูแลสามเณรที่เข้าร่วมโครงการได้ เมื่อผู้บวชลดลงจำเป็นต้องหาเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดให้เข้ามาบวช นอกจากนี้ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ชาวบ้าน อบต. โรงเรียน เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วม งบประมาณที่ได้รับต้องเพียงพอ

๓) การแจกแบบสอบถาม ผลของความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตด้านการอบรมอยู่ในระดับมาก และซึ่งไม่สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

<sup>๘๑</sup> พระครูธรรมรัตน์ภิรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

<sup>๘๒</sup> พระครูโสภิตโชติธรรม,พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

สรุปแล้ว แนวทางการพัฒนางานพระธรรมทูตในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ตามภารกิจหลัก ๗ ประการ ดังนี้ ๑) ด้านการอบรม ต้องมีการจัดตั้งโรงเรียนพระธรรมทูต คัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถฝึกอบรมวิชาพระธรรมทูต เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมประชุมปรึกษาหารือและดำเนินการไปตามเป้าหมายที่วางไว้ นำสื่อที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในการอบรม ๒) ด้านการบริหาร ควรยึดหลักบริหาร ๔ ประการคือ บริหารคน บริหารงาน บริหารเวลา บริหารวัตถุสิ่งของ ๓) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรยึดหลักการสงเคราะห์ ๔ อย่าง ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และการสงเคราะห์ด้วยธรรมะ ๔) ด้านการบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุ ต้องมีความรู้ความสามารถด้านการบรรยายธรรม กล้าแสดงออก สอดแทรกนิทานประกอบ ๕) ด้านกิจกรรมประเพณี ควรส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนเข้าวัด ทำบุญ ตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะ เวียนเทียน การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๖) ด้านวิปัสสนากรรมฐาน ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาวิปัสสนากรรมฐานเพิ่มมากขึ้น ๗) ด้านบรรพชาอุปสมบทและบวชศีลจาริณี พระวิทยากรและพระพี่เลี้ยงต้องมีความรู้ความสามารถดูแลสามเณรที่เข้าร่วมโครงการได้ เมื่อผู้บวชลดลงจำเป็นต้องหาเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ เพื่อดึงดูดให้เข้ามาบวช งบประมาณต้องเพียงพอและต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น